

VIKTORIANA

elektroniska nyheter från Viktor Rydberg-sällskapet
2012:3 (september)

Atenska predikningar

Rafael: Aposteln Paulus predikar i Aten (1515)

Situationen beskrivs i apostlagärningarnas sjuttonde kapitel. Under ett besök i Aten, år 49 eller 50 e Kr, får Paulus chansen att lägga fram sin lära på Aeropagen (en arena som normalt användes vid rättegångar). Han tar sin utgångspunkt i ett altare han nyss sett, dedicerat till ”en okänd gud”, och förklarar att han kommer med budskap om just denne för atenarna okända storhet. Nämligen om Den Ende Guden, han som skapat himmel och jord, han som icke bor i tempel eller låter betjäna sig av människohänder, utan som själv åt alla ger liv, anda och allt. Eller, som det heter i 28:e versen (Karl XII:s bibelöversättning): ”Ty i honom lefve vi, röroms och hafve varelse”.

1810 år senare ger Viktor Rydberg ut den roman där han på allvar träder ut på arenan som agitator: *Den siste Athenaren*. I förordet beskriver han sig som stridsman i en världshistorisk kamp, en kamp där den progressiva sidan kallas hellenism. ”Från det minnesvärda året 1789, då hellenismen framträdde fullvext på arenan, föres kampen å ömse sidor fullt medvetet om afsigterna och målet. Reaktionen vill lyckliggöra människoslägtet genom att återföra det till

en omyndig barndom. Hellenismen vill göra släktet myndigt, emedan detta är dess bestämmelse, och hon ser dess sanna lycka i intet annat än uppfyllandet af denna bestämmelse. Vi lefva, andas och hafva vår varelse i striden mellan dessa motsatta riktningar.”

Jag antar att hans bibelkunniga läsare genast uppfattade anspelningen på apostlagärningarna; mig tog det pinsamt nog sexton år. En tjugig formulering, har jag tyckt; nu inser jag att det också är en elegant referens som knyter ihop tre texter och tidsnivåer. Paulus tal i Aten, som (även om varken aposteln eller hans åhörare vet det) förebådar kristendomens seger över den klassiska antiken. Rydbergs roman, som utspelas på samma plats och skildrar just denna seger (eller, från romanens ståndpunkt, nederlag). Och slutligen förordet, som sätter in romanens konflikt i en vidare historisk ram, och som manar fram en nu- och framtid där hellenismen får revansch. Samtidigt som allusionen diskret ger gudomlig dignitet även åt det som förordets stridsman lever, andas och har sin varelse i. Fast här är det tydligen inte längre Paulus’ Gud som gäller, utan Hegels. Inte den Gud som uppenbarade sig i Kristus, utan den som uppenbarar sig i Historien-som-process. Eller som Rydberg lite mer rakt på sak uttrycker det i ett brev till Herman Bjursten ett år senare: ”Finnes ej Gud i världshistorien, så finns han ingenstades”.

I dikten möts vi kring obesvarade frågor

... är titeln på en uppsats av Andreas Hedberg i *Svensk kyrkotidning* (2012, häfte 11, s. 219-221). Enligt ingressen ger han där ”en ingång till sin nyligen publicerade avhandling om Viktor Rydbergs författarskap”, fast man kan nog säga att han också ger en ingång till Rydbergs diktning i sin helhet. ”Genom Hedbergs läsning möter vi en Rydberg och ett 1800-tal som på många sätt talar rakt in i vår tid, i vår existentiella men även politiska kamp.” [Läs uppsatsen här.](#)

Fler obesvarade frågor

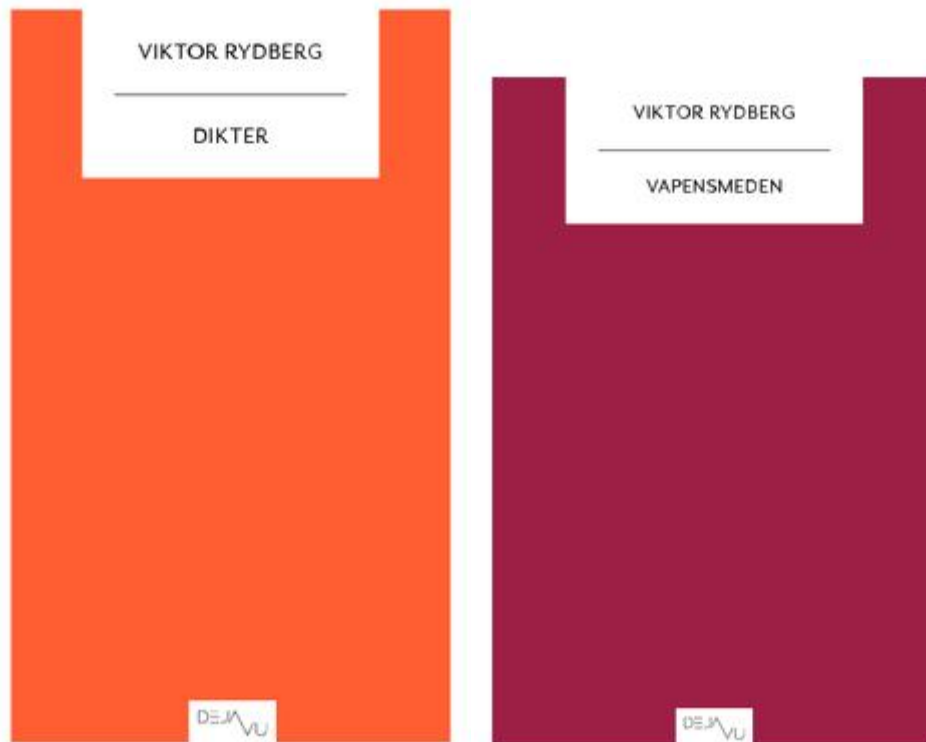
Opponent vid Andreas Hedbergs disputation (se förra numret av *Viktoriana*) var Andreas Nyblom. Han har nu också ägnat avhandlingen en [understreckare](#) med titeln ”Viktor Rydberg ett barn av sin moderna tid” (*Svenska Dagbladet* 3 juli).

Nyblom har en forskartjänst på Nordiska museet, vilket kanske kan anas i hans infallsvinkel. I anslutning till romanen *Vapensmeden* påpekar han att mäster Gudmunds historiekärlek och antikvitetsintresse anslöt till det sena 1800-talets nationella moderniseringsprojekt. ”Med hjälp av arkeologin, museerna, fornminnesvården och jubileerna skulle en ny fosterlandskärlek väckas till liv. Det var genom att minnas det nyss förflutna som det moderna Sverige och dess medborgare skulle möta framtiden. Som mytforskare och professor i kulturhistoria hade Rydberg själv gjort karriär på denna historiemani ...”. Om citatets två första meningarna är inget att säga; men den tredje tycks antyda att Rydberg fick professuren i Stockholm på grund av sin mytforskning. Samma sak har tidigare hävdats både av Maja Hagerman (*Det rena landet*, 2006) och Britt-Mari Näsström (*Nordiska gudinnor*, 2009). Men finns det något stöd för ett sådant påstående? I nästa nummer av vår tidskrift *Veritas* kommer ett försök till svar.

Dejavu

”Dejavu publicerings AB startades i november 2009 av Sveriges Författarförbund, i samarbete med bokförläggarna Kristoffer Lind, Christian Bang-Melchior och Fredrik Gustafsson. Dejavu är en publiceringstjänst, inte ett förlag, för redan utgivna titlar, där upphovsmän återtagit rättigheterna och titlarna ej längre finns i tryck. Dejavu tar vid, där ”vanligt” förläggari slutar. Med en standardiserad tjänst ser vi till att böcker fortsätter vara tillgängliga, genom Print-on-Demand och som e-böcker” (<http://www.dejavubok.se/om-dejavu/>)

Förutom att erbjuda nu levande författare ett sätt att behålla sina gamla titlar i tryck satsar man också på att tillgängliggöra kulturarvet. I augusti 2012 kom två titlar av Viktor Rydberg, *Dikter* och *Vapensmeden* (129:- vid köp på Dejavu:s egen webbplats, 153:- via Bokus). Valet av *Dikter* är kanske lite förvånande, eftersom den inbundna upplaga som gavs ut av Atlantis och Svenska akademien 1996 fortfarande finns i handeln, till ett lika lågt eller lägre pris. I alla fall innebär det att fyra Rydbergstitlar (inklusive *Singoalla* och *Romerska kejsare i marmor*) nu finns tillgängliga i tryckt form på svenska.

Svenskt biografiskt lexikon

finns sedan våren 2012 tillgängligt på nätet. [Rydbergsartikeln](#) (publicerad 2000) är skriven av Svante Nordin. Lexikonet, vars första del kom 1918, har just passerat Str. Kommer man att kunna gå om *Svenska Akademiens Ordbok* på upploppet?

Sällskapets höstprogram

inleds lördagen 6 oktober (klockan 14 i arkivhusets forskarsal, Jönköping) när Andreas Hedberg talar om ett av de teman han behandlat i sin avhandling, nämligen om det Rydbergiska författarskapets ställning i den svenska litteraturhistorien. Titeln är ”Vördnaden och avståndet. Om Viktor Rydbergs postuma berömmelse”. Är ni upptagna då, eller har närmare till Gnosjö, kan ni istället höra honom tala den 16 oktober (klockan 18:30) i biblioteket där under rubriken ”Viktor Rydberg – glömd och berömd? Om Viktor Rydbergs plats i den svenska litteraturhistorieskrivningen”.

Harpolekaren

är som bekant en av karaktärerna i romanen *Vapensmeden*. Sedan ett par år tillbaka har han också en blogg: <http://harpolekaren.wordpress.com>. Av inläggen att döma – t ex det om Tysk eller nordisk svenska, 9.8.2012 – har åtminstone han ännu inte helt glömt Viktor Rydberg.

Varje själ som längtan bränner

Bronsdisk, diameter 32 cm, signerad Gerda Sprinchorn 1897, såld av Auktionsverket Engelholm 7 september 2012. Om konstnärinnan (1871-1951, skulptör, grafiker och keramiker) kan man läsa på <http://www.signaturer.se/Sverige/RagnhildGodenius.htm>; det verkar vara en intressant bekantskap. Det inristade citatet är förstås ur Kantaten.

För 150 år sedan

September 1862: andra upplagan av *Bibelns lära om Kristus* lämnar pressarna. Inte bara för att den första har gått bra – det finns faktiskt ännu några exemplar kvar i lagret – utan också för att Rydberg har fått en gyllene chans att förstärka den. Det första stora motinlägget har publicerats, i den kyrkliga tidningen *Wäktaren* (19.6, 26.6 och 3.7). Inlägget, som enligt Warburg skrevs av en ”då tjugofemårig filosofie kandidat, som sedermera kom att intaga en af de främsta platserna i svenska kyrkan”, är mycket hetsigt. Författaren erkänner visserligen i princip Rydbergs rätt att undersöka de nytestamentliga skrifterna, men att publicera resultaten och därigenom ”utså tvivlets förtärande brand i sin nästas själ” måste betraktas som ett värre brott än mordbrand. Rydberg borde därför besinna sig och tänka på frälsarens ord i Matteus 18:6: ”Men hvilken som förargar en af dessa små som tro på mig, honom vore bättre, att en qvarnsten vore bunden vid hans hals och han sänktes i hafvens djup”.

Det hade kanske fungerat i en annan tid och på en annan plats. Men inte i 1860-talets Sverige, inte bland de liberalt influerade medlemmar av ”de bildade klasserna” som Rydberg vänder sig till. Han kan därför lugnt klippa in hela *Wäktarens* inlägg i sin nya bilaga och använda den som måltavla för ännu en omgång av förkrossande vältalighet. ”Den som vill, att man i mänsklighetens högsta och heligaste angelägenheter skall förtiga och undertrycka i stället för att meddela och utbreda, hvad man efter samvetsgrannaste undersökning funnit sant vara, han vet ej hvad kärlek till sanningen är”, o s v. ”Överväldigande”, skriver Warburg i sin biografi. Och på sätt och vis håller jag med: aldrig mer kommer Rydbergs retorik att nå riktigt samma höjdpunkter, aldrig mer genomströmmas av en så självklar förvisning att ha hela rätten på sin sida.

MARTIN JOHANSSON

Martin Johansson (1837-1908), fil kand i Uppsala 1862, fil dr 1863, teol kand 1865, docent i Nya testamentets exegetik 1865, utgivare av *Teologisk tidskrift* 1868-78, professor i dogmatik och moralteologi i Uppsala 1877, biskop i Härnösands stift 1888. Artikeln i *Wäktaren* tas inte upp i hans meritlista i *Svenskt biografiskt lexikon*, men att han var författaren uppger både Rydberg själv (i ett brev till S A Hedlund 7.9.1887) och biskop John Personne (i sitt herdabrev till Linköpings stift 1910).

Renforth är död (reportage från artonhundratalet)

Idédiktare, idealist och tankens stridsman – det blir lätt för lite kropp i Rydbergs sällskap. Så låt oss, såhär i kölvattnet av Londonolympiaden, minnas att han också var pionjär inom den svenska sportjournalistiken. Den moderna idrottsrörelsen föddes ju i England och kom inte på allvar hit förrän på 1880-talet, men Rydberg följde intresserat utvecklingen från sin plats som Handelstidningens utrikesredaktör. Texten härnedan (publicerad under rubriken ”Ett och annat” 31.8.1871) handlar om en engelsk mästerroddares död under en tävling på Kennebecassifloden i Kanada. Rydberg hade naturligtvis inte själv varit där utan bygger på engelska och amerikanska reportage; efter vad jag kan förstå har han bättrat på dramatiken i loppet ganska ordentligt ([jämför referatet här](#)). Den livfulla åskådligheten i beskrivningen kan bero på att han bara några veckor tidigare hade bevittnat de första roddtävlingarna någonsin i Göteborg, från bästa VIP-plats – en segeljakt hyrd av vännen Magnus Lagerberg. Citatet ur det klassiska eposet *Aeneiden* kanske förvånar en sentida sportsideläsare, men när Rydberg var ung var det just i antikens litteratur som man kunde få en aning om tävlingars tjusning.

*

Dagen för den afgörande tävlingen var inne. En strålande sol belyste de sköna scenerierna kring floden med det indianska namnet, och bland de oräkneliga åskådarna, som betäckte klipporna och garnerade skogsbrynet invid den glittrande banan, befunno sig korrespondenter till Förenta Staternas, Kanadas och Storbritanniens förnämsta tidningar, färdiga att telegrafera stridens skiften och utgång till alla större städer mellan London i öster och San Francisko i vester.

Banan var så vald, att man kunde öfverskåda hennes hela längd, och båtarna lemnade samtidigt sin utgångspunkt. På vissa afstånd voro för öfrigt stänger anbragte, som genom hissade flaggor af olika färger antydde tävlingens gång för åskådarna på afstånd. När roddarne intogo sina platser, helsades de af skallande jubelrop. Men den, på hvilken allas blickar främst riktades, var den skönvuxne ynglingen James Renforth. De muskulösa armarne och benen, den vackra nacken, de breda skuldrorna, det höghvälfda bröstet och den smärta medjan, allt antydde den kroppsliga styrkan i sin fullkomlighet. Och nu tystnade ropen, och denna spänning inträdde, om hvilken många bland oss redan som gossar, då vi läste vår Virgilius, men ännu aldrig sett en kapprodd i verkligheten, fingo en aning.

Blottade glänsa i solens ljus de täflandes skuldror.
Trängande fylla de bänkarne re'n med armen vid åran;

Trängande vänta de blott signalen. I klappande hjertan
 Åtråns ifver att vinna beröm förenas med fruktan.
 Knappt uppstämmer trumpeten sitt ljud, förr'n alla de rusa,
 Utan dröjsmål, hvar från sin gräns. Till skyarne höjas
 Sjömansrop: skum fräser i sundet för svängande armar,
 Vågen på en gång klyfs af alla, och hela dess yta
 Remnar, af åran klyfd och af trefaldt tandade bogar.
 [...]

De engelska och kanadensiska båtarna flögo länge framåt vid sidan af hvarandra. Efter hand bröts linien. Engelsmännen voro före. Kanadenserna ökade kraften af sina årtag, upphunno och sköto förbi dem under sina landsmäns dånande bifallsrop. Afståndet mellan dem tycktes ökas. Men nej, det bibehåller sig, det minskas. Engelsmännen äro åter i jemnhöjd med medtäflarne, och i nästa ögonblick är Renforth främst. Kanadenserna öka icke blott kraften, utan ock hastigheten af sina årtag. Renforth och hans män ro med hvarken ökad eller minskad takt. Båtarna bilda än en gång linie och lemna bakom sig parallela strimmor af skummande kölvatten. Men det är tydligen endast med ansträngande af all sin kraft kanadenserna bibehålla sin plats i denna forcerade liniemarsch. Å andra sidan är det lika tydligt, att engelsmännen måste uppbjuda allt hvaraf deras muskler äro mäktiga för att återvinna ledningen. Nu äro Renforth och hans män en half båtlängd före. I nästa minut en hel båtlängd. Man nalkas målet. Ansikten och skuldror bada i svett, musklerna synas vilja spränga den tunna trikot, som höljer dem. Afståndet ökas allt mer, engelsmännens seger synes gifven, då plötsligt en af deras åror kommer ur takten och svänger vildt. Det är Renforths åra. Han vacklar på sin plats, släpper åran och faller baklänges, ropande till Kelley: "Harry, jag har fått någonting uti mig!" Han föres medvetlös i land, och inom två timmar är han, som nyss ansågs för ett ideal af manlig styrka, ett lik.

*

"The Late Champion Sculler, Renforth on the Tyne, England" - *Every Saturday*, Oct. 7, 1871